ERA,T-76.1.11898

ENSV MINISTRITE NÕUKOGU RIIKLIK EHITUSKOMITEE
KULTUURIMÄLESTISTE RIIKLIK PROJEKTEERIMISE INSTITUUT
KRPI

MUINSUSKAITSEAMET
ARHIIV
A-1645

OBJEKTI AADRESS: VAMKI mitmesugused

OBJEKT: Pärnu raj. Mihkli kirik

TELLIJA: EK VAMKI

TÖÖ № IV-85060

VAHEARUANNE

Pärnu Mihkli kirikus tehtud sondaažide ja avamiste kohta

KÖIDE XIX

Peaarhitekt H. Toss

Sektori juhataja J. Tamm

Peaspetsialist V. Raam

Tallinn 19 86 a.

TÖÖ KOOSSEIS

Köide I	ENSV ORKA-s säilitatavate muinsuskaitsealaste dokumentide loetelu A-1138
Köide II	Fotosid Viljandi vanalinna hoonetest A-1175
Köide III	Fotokoopiad TRÜ Kunstiajaloo kabineti klaasnegatiividest ja fotodest. Hiiumaa A-1253
Köide IV	Sama, Vormsi kirik ja kalmistu A-1252
Köide V	Sama, Noarootsi kirik A-1373
Köide VI	Sama, Palamuse kirik
Köide VIIA	Sama, Padise klooster A-1385
Köide VIIB	-"- A-1411
Köide VIII	-"- A-1406
Köide IX	Põltsamaa ordulinnus. Viljaaida ülemõõtmisjoonised G-694
Köide X	Sama, šurfid ja tranšeed A-1394
Köide XI	Sama, ringmüüri mõõtmisjoonised G-704
Köide XII	Fotosid ajaloolistest ehitistest Kingissepa ja Haapsalu rajoonis A-1433
Köide XIII	Vormsi ajalugu
Köide XIV	Fotokoopiad Tartu Ülikooli Kunstiajaloo kabineti negatiividest. Hiiumaa II
Köide XV	Sama, Pöide kirik
Köide XVI	Sama, Karja kirik
Köide XVII	Harju raj. kirikud ja linnused (13.-19. sajand)
Köide XVIII	Soojustrassi arheoloogiline ülevaatus Kolga mõisas
Köide-XIX	Vahearuanne Mihkli kirikus tehtud sondaaažide ja avamiste kohta
Köide XX	Vahearuanne Suure-Jaani kirikus tehtud väliuuringute kohta
Köide XXI	Vahearuanne väliuuringust Pühalepa kirikus
Köide XXII	Kivi-Vigala kiriku ülesmõõtmisjoonised

KÖITE KOOSTASID:

peaspetsialist V. Raam.

tehnik K. Põllu

VAHEARUANNE

Pärnu Mihkli kirikus tehtud sondaažide ja avamiste kohta

1986. aasta juunis tegin Pärnu Mihkli kirikus piiratud mahus väliuuringuid. Eesmärgiks oli kirikuhoone ehitusloo ja arhitektuurilise iseloomu senisest täpsem selgitamine, mis oli vajalik kohaliku arhitektuuriajaloolise arengu konkreetsemaks jälgimiseks. Peatähelepanu oli pööratud algse ühendustee leidmisele kirikuruumi ja võlvipealse vahel. Seni on see küsimus leidnud käsitlemist ainult erinevate oletuste ja hüpoteeside esitamisega. Teiseks ülesandeks oli võlviroiete algse iseloomu ja kuju selgitamine, kuna praegu nähtavad roided olid kahtlust äratavalt vanamoodsad - romaanipäraselt nelinurkse ristlõikega (mainitud sellistena ka seni ilmunud publikatsioonides). Kolmandaks ülesandeks oli võlvide konstruktsiooni selgitamine. Seni on sealseid võlve peetud ristvõlvideks.

1. Ülespääsutee leidmiseks vaadeldi üksikasjalikult võlvipealsel näha olevate seinamüüride konstruktsiooni ja ehituslikku iseloomu. Vaatluste käigus satuti põhjaseinas idapoolsema võlvikupli NW kanna kõrval nelinurksele müüriavale, mis oli hakkide poolt kantud oksaprahti täis; täites oli ka katuse remontimistel või ehitamisel kogunenud mördipuru ja kõdu. Avause põhjalikumal puhastamisel leiti prahist mustas köites foolioformaadis kirikukroonikat sisaldav raamat, mis anti pastor loci (Gustav Maarand) valdusse. Viimaseid sissekandeid arvestades oli raamat võlvipealsesse käiku peidetud kuskil 1944. Käigust suurema prahi eemaldamise järele selgus,

et tegemist on mitte trepiga ega ka trepi podestiga, vaid müüri paksusse ehitatud horisontaalse käiguga. Käik oli ca 2 m kõrge ja omas sisemises seinas mõlema otsa kohal ukseava. Idapoolne ava oli tellistega kinni müüritud; läänepoolne ava oli lahti ja selle kaudu oli toimunud käigu puhastamine. Kinni müüritud ukseavast osa telliseid eemaldades avanes vaade kooriruumi. Ilmnes, et kõnesolev avaus paiknev käärkambri ukse vertikaalteljel ja et müürikäik ise on ehitatud võidukaare kohal oleva võlvikanna taha. Käigu kasutamine oli võimalik kooriruumi põhjaseinas kilpkaare alla avaneva ukse kaudu, kuhu vajaduse korral pääses redeli abil. Käiku jõudes pääses läänepoolse ukseava kaudu kiriku võlvipealsele, mis kujutas endast kaitsekiriku refuugiumi. Müüritrepp Mihklis järelikult puudus. Selgunud lahendus on teada olevatel andmetel ainuesinev ja väärib kaitsekirikute ajaloos erilist tähelepanu ning esiletõstmist.

2. Võlviroiete algse kuju selgitamiseks tehti sondaaž pikihoone põhjaseina juures oleva võlvikanna läänepoolsel küljel. Pärast krohvkatte eemaldamist ca 50 cm pikkuses lõigus ilmnes, et praegu kogu võlvlaes esinev nelinurkse ristlõikega roideprofiil on hilisaegse remondi käigus toimunud krohvimise tulemus. Krohvkatte alla paljandunud roie oli tellisest ja esindas vormilt puhtakujulist mõigasroiet. Pole kahtlust, et kõik roided igas võlvikus on kujult ning materjalilt analoogilised. Sondaaž kinnitas järjekordselt tõsiasja, et ilma paikse uuringuta on ehituses esinevaid vorme äärmiselt riskantne määrata.

3. Võlvide konstruktsiooni vahetuks tundmaõppimiseks oli võlvidepealsel vajalik vähemalt ühelt võlvikuplilt eemaldada sinna kogunenud prahikiht, mis oli peaaegu 0,5 m paksune. Pärast prahi eemaldamist selgus üllatav pilt: võlvid polnud

laotud ristvõlvi süsteemis, vaid moodustasid puhtakujulise domikaalvõlvi, kus võlvikivid on laotud kontsentriliste ringidena. See oli jällegi tõend väliuuringute vältimatust vajadusest meie ehitusmälestiste tundmaõppmisel.

Esitatud uusi vaatlustulemusi summeerides on põhjust väita, et Mihkli kiriku algne ehituskehand, mis moodustab nelinurkse koori ja kahetraveelise ühelöövilise pikihoone, on ehitatud peatselt pärast Valjala kiriku võlvimist, kus esinevad ka tellisest roided, mis on kujult mõnnalised ja kus kooris on mõikaid kaheks nagu Mihklis ning võlvid on laotud kontsentrilistest ringidest. Olulisteks erinevusteks on raidvormide puudumine ja võlvitsooni paiknemine silmapaistvalt madalal, mis mõlemad osutavad mõnevõrra hilisemale ehitusajale. Võimalik, et ehitamine toimus ajavahemikus 1260-1270, ligikaudu ühel ajal Karuse kirikuga või peatselt pärast seda, kuid hiljemalt 1263, s.o. vahetult pärast leedulaste esimest suuremat rüüsteretke Läänemaale ja saartele.

Kirikuhoone ehitusliku analüüsi avardamisel oli väliuuringute jätkamine vajalik. Mõtekas on kontrollida roiete iseloomu kõikides võlvikutes ja kaevata šurf kooriruumi põhjaseina siseküljele selgitamaks põhjust, miks on seal seinamüür õhem kui mujal kirikus.

Lisa: ü/m joonis.

Villem Raam

JOONISTE NIMEKIRI

1. Kiriku pikilõige
2. Müüritrepi lõiked

Mihkli kiriku keskaegne ehituskehand

M 1:100

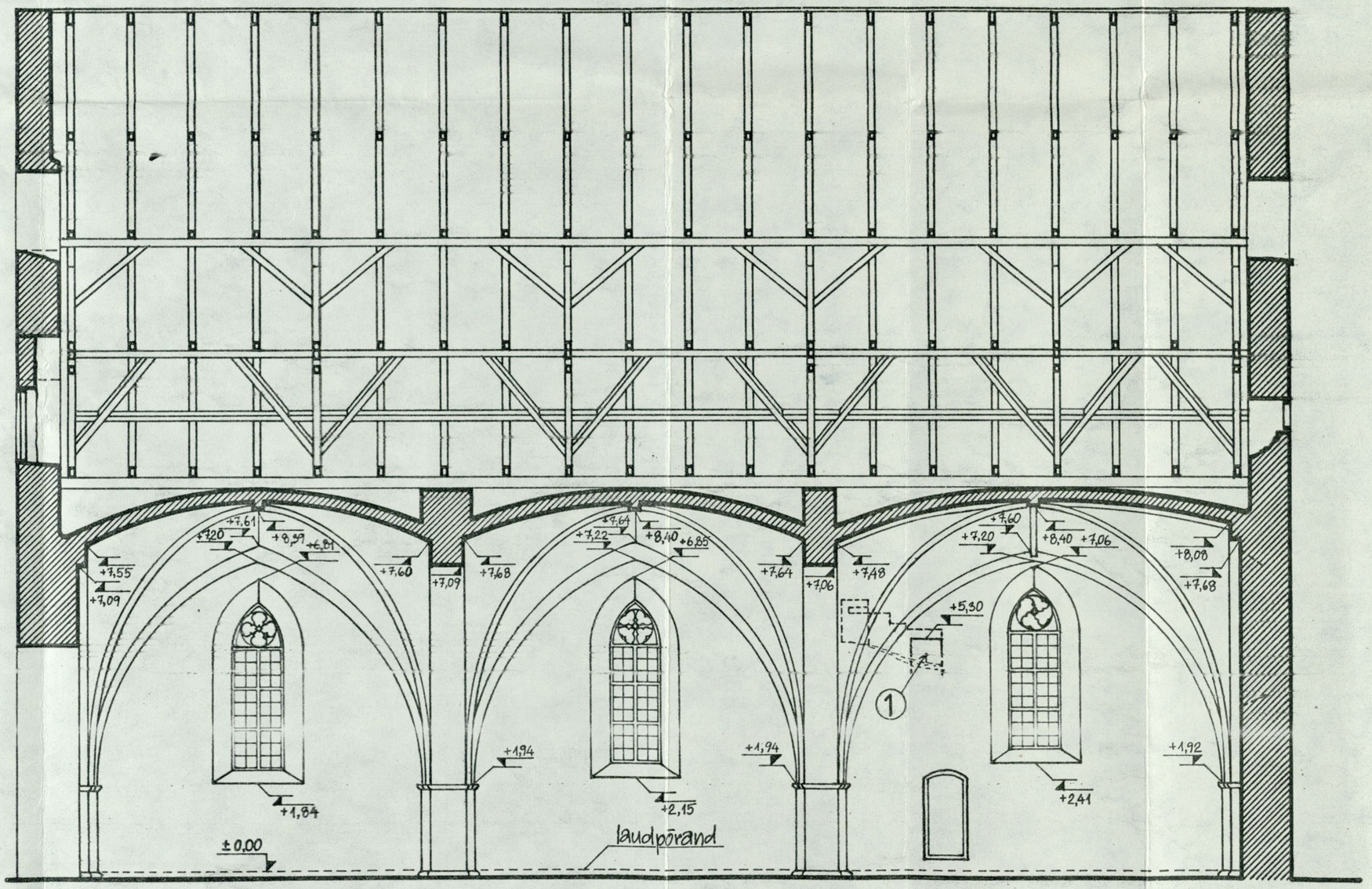

1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10m

Märkused:

①Positsioon ① märgib pooleldi lahtisondeeritud **müüritreppi** kiriku põhjaseinas (vt. leht nr. 2)

②Kõrgused joonisel antud **meetrites.**

7

sek.juh.	J.Tamm	
gr.juht	T.Parmakson	
mõõd.	K.Põllu	K.Põllu
joon.	K.Põllu	K.Põllu

IV-85060-M-1

MIHKLI KIRIK

Pärnu raj. Koonga k/n	staad.	leht	lehti
	M	1	1

kiriku pikilõige

ENSV Ehituskomitee Kultuurimälestiste RPI

Lõige A-A
M 1:20

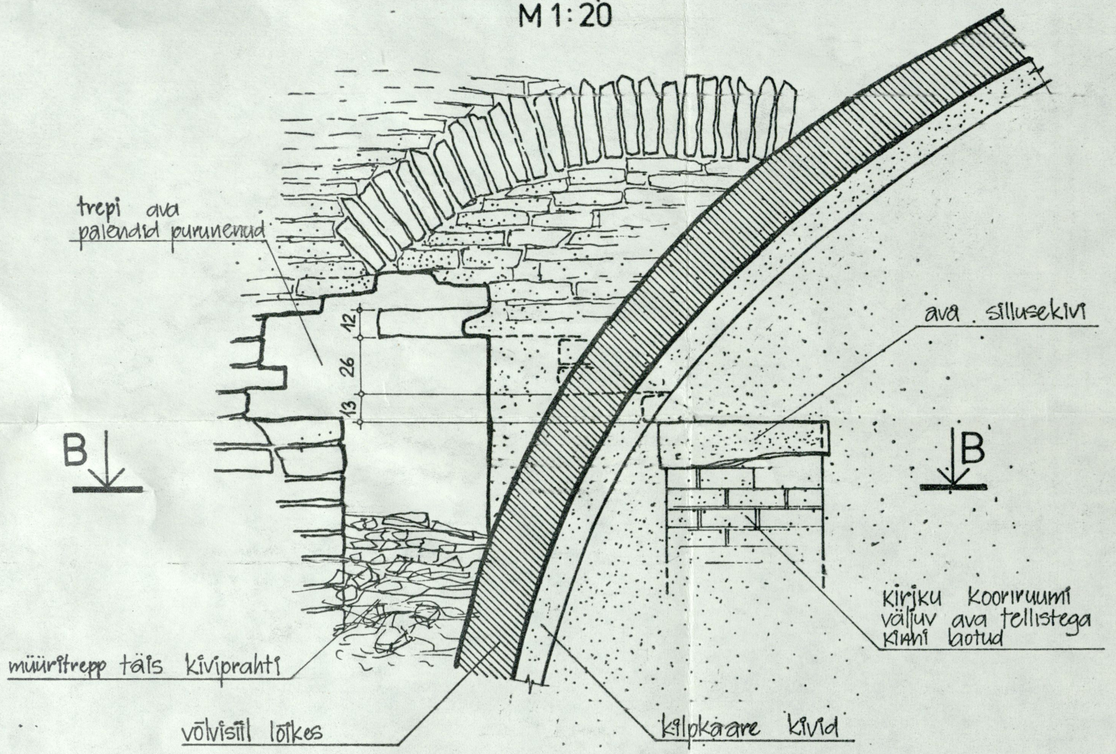

Lõige B-B
M1:20

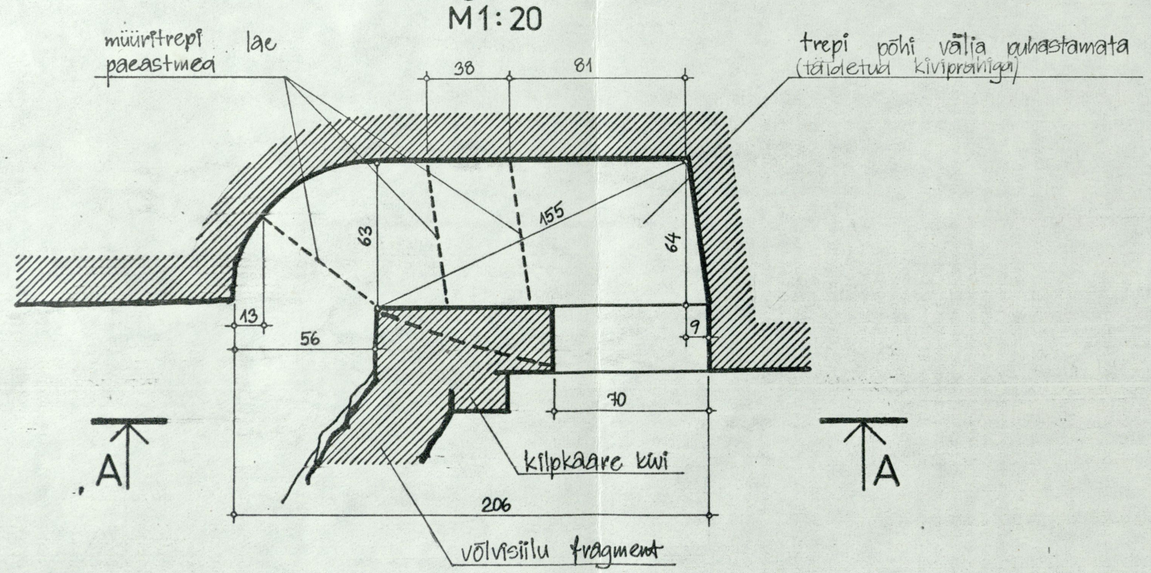

Kiriku põhiplaan
M 1:200

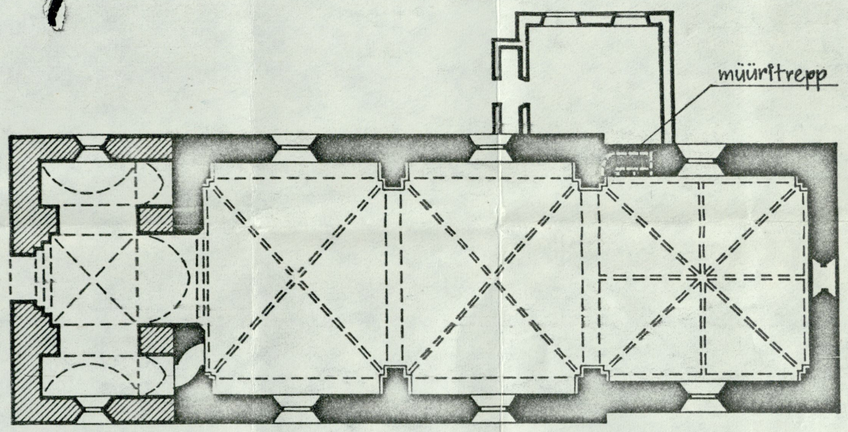

Märkused:
① Mõõdud joonisel antud sentimeetrites

sek. juh.	J. Tamm		
gr. juht	T. Pärmakson		
mõõd.	K. Põllu		
joon.	K. Põllu		

8

IV-85 060-M-2

MIHKLI KIRIK (Pärnu raj., Koonga k/n Mihkli k.)

Kiriku põhjaseinas asuv **müüritrepp**	staad.	leht	lehti
	M	1	1

Lõige A-A; lõige B-B asukoht põhiplaanil

ENSV Ehituskomitee Kultuurimälestiste RPI